

1841 NİŞ İSYANI KARŞISINDA SIRBİSTAN VE OSMANLI DEVLETİ

Yaşar ARSLANYÜREK*

ÖZ

Niş, Osmanlı yönetimine 1386’da katılmıştır. 1878’e değin Osmanlı idaresi bölgede devam etmiştir. XIX. yüzyılda Niş ve civarında Osmanlı Devleti’ne karşı çeşitli isyanlar meydana gelmiştir. 1841 Niş İsyanı bunların arasında en dikkat çekici olanlardanır. Bu nedenle çalışmada ilgili isyan, araştırma konusu olarak belirlenmiştir.

Çalışmada Niş İsyanı sırasında Sırp knezi Miloş Obrenoviç, dönemin Sırp başknezi Mihaıl Obrenoviç ve Miliyo’nun (Miloje Jovanoviç) bölgedeki faaliyetleri, Tanzimat’tan sonra ortaya çıkan vergi meselesi, bazı Osmanlı memurlarının görevlerini suistimal etmeleri ve özellikle Sırbistan’ın Osmanlı Devleti aleyhine bölge halkına yönelik teşvikkâr ve tahrikkâr tutumları araştırılmıştır. İsyanın yayılma alanı olarak Niş, Leskofça Şehirköy, Kamanıçe ile Mutafça köyleri, Vidin ve Kula bölgeleri tespit edilmiştir. Sırbistan tarafından Niş İsyanı öncesinde ve isyan sırasında Osmanlı Devleti aleyhine birçok faaliyetin gerçekleştirildiği, Osmanlı Devleti’nin birtakım tedbirler almaya çalıştığı görülmüştür.

Çalışmada 1841 Niş İsyanı karşısında özellikle Sırbistan’ın faaliyetleri ve Osmanlı Devleti’nin bu isyan karşısında aldığı önlemler ortaya konulmak amaçlanmıştır. Araştırmada başta arşiv belgeleri olmak üzere, dönemin gazetelerinden, araştırma ve inceleme eserlerinden faydalanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Balkanlar, Niş, İsyanı, Osmanlı Devleti, Sırbistan.

* Doç. Dr., Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, Kahramanmaraş, ORCID: orcid.org/0000-0002-3108-9306, E-Posta: yasararslanyurek@gmail.com

OPEN ACCESS

YAŞAR ARSLANYÜREK

SERBIA AND THE OTTOMAN STATE AGAINST THE NISH REBELLION OF 1841

ABSTRACT

Nish joined the Ottoman administration in 1386. Ottoman rule continued in the region until 1878. In the 19th century, various rebellions against the Ottoman State took place in Nish and its neighbourhood. The 1841 Nish Rebellion is one of the most notable among them. For this reason, the related rebellion was determined as the subject of the study.

In the study were investigated which the activities of Serbian prince Milos Obrenovic, main prince of the period Mihail and Miliyo (Miloje Jovanović) in the region during the Nish Rebellion, the tax issue that emerged after the Tanzimat, and the misconduct of some Ottoman officials. Especially Serbia's encouraging and provocative attitudes towards the people of the region against the Ottoman State were analysed. Nish, Leskovac Sehirkoj, Kamaniche and Mutafcha villages, Vidin and Kula regions were identified as the spread areas of the rebellion. It was observed that Serbia carried out many activities against the Ottoman State before and during the Nish Revolt, and the Ottoman State tried to take certain measures.

The aim of this study is to reveal the activities of Serbia in the face of the 1841 Nish Rebellion and the measures taken by the Ottoman State against this rebellion. In the research, archival documents, newspapers of the period, research and research works were utilised.

Keywords: Balkans, Nish, Rebellion, Ottoman State, Serbia.

EXTENDED ABSTRACT

Nish is situated in the south of Serbia and occupies a strategically important position on the routes to Sofia, Plovdiv, Istanbul, Skopje, and Thessaloniki. The strategic location of Nish was a primary cause of conflicts of interest and rebellions in the region during the following period. Nish, the second largest city in Serbia, became part of Ottoman rule in 1386. The strategic location of Nish was significant in the Ottoman State's conquest of the region. Sultan Murat the First deemed the conquest of Nish and Sofia necessary to dominate Serbia and Bulgaria.

In the 18th century, Nish had a diverse population with a significant presence of Muslims. In the 19th century, one-third of the city's population practised Islam, and the region was under Ottoman rule until the latter part of the century. During the 19th century, several uprisings against the Ottoman

State took place in Nish and the surrounding areas. The Nish Revolt of 1841 was one of the most remarkable uprisings on which this study focuses.

The Nish Rebellion of 1841 took place for various reasons. It was caused by a combination of factors, including injustices, the interests and policies of certain states towards the region, the activities of Serbian prince Milos Obronovic, and Serbian head princes Mihail and Miliyo in the region, the tax issue that emerged after the Tanzimat Edict, the misconduct of some Ottoman officials, and Serbia's encouraging and provocative attitude towards the people of the region against the Ottoman State.

Some states dispatched representatives to the region to investigate the Nish Revolt of 1841 and intervene under the pretext of it. Among them were M. Blanqui who was sent by France, and Lieven and Count Nesselrode who were sent by Russia. The rebels took action and the uprising soon began to spread on 6th April 1841. The rebellion was led by a man named Kocabası Miliyo. After the Nish Rebellion started, it quickly spread to Nish, Leskovac, Sehirkoj, Kamaniche (Kamania), Mutafcha, Kursunlu, Vidin and Kula regions. The Nish-Istanbul road was closed by the rebels. An attempt was made to prevent aid from being sent to the region. Captured Muslims also began to be massacred by the rebels. In this way, the current situation became even more tense. With the expansion of the rebellion, the problem took an international dimension as well. The rebellion continued to spread with the provocations of the men of Miliyo who were sent to the surrounding area while the center of rebellion remained with the villages of Kamaniche and Mutafcha.

When the Nish Rebellion of 1841 started, Sabri Pasha, the Governor of Nish, and Arif Hikmet Bey were the Ottoman State officials in the region. To quell the uprising, approximately 1500 Albanian soldiers were deployed to the area. Serbia provided significant support to the rebels. The Ottoman State was actually aware of Serbia's actions. However, as it was known that Russia supported Serbia, thus no overt action was taken by the Ottomans since the latter avoided confrontation with Russia who supported Milos. The other aim of acting so was to prevent Milos from exerting political pressure on the Ottoman State through Russia. At the same time, Milos was not penalised; the aim was to suppress the events in a calm manner. Precautionary orders were sent to the officials in the region regarding Serbia's involvement in the rebellion and its situation.

During the early 19th century, rebellions in areas of the Ottoman State adjacent to Serbia were often motivated by the expectation of assistance from Serbia. Additionally, when these rebellions occurred, the rebels typically sought refuge in Serbia.

Some activities were carried out by Serbia after the Nish Rebellion of 1841. Serbia had engaged in various activities to support the rebellion, including procuring and preparing vehicles and equipment, utilizing available resources, advising rebels to flee to Serbia when necessary, and meeting their needs and was carrying out these activities secretly. The Ottoman State tried to take measures against this behaviour of Serbia. In this regard, Serbia was asked to return the rebels who had fled to Serbia back to the Ottoman State. However, Serbia did not comply with this request.

The Serbian Prince Milos had ideas about Slavic unity. Milos' idea was one of the reasons for his involvement in the rebellions in the region. Milos planned to rule the Slavic state that was to be established with the help of the Slavic peoples of the Danube. Following the Nish Revolt, the rebels in the region continued to align themselves with Serbia. A letter addressed to Sabri Pasha reported that the people of Nish had abandoned their homes and migrated to Serbia. The admission of these people to Serbia was not considered appropriate by the Ottoman State. It was therefore ordered that the deserters be immediately returned to their areas of origin and that the deserters be banned from entering Serbia. The Ottoman State attempted to prevent the rebellion's expansion and Serbia's interference by implementing measures.

During the rebellion, the Ottoman State became aware that Serbia was inciting the rebels. Consequently, secret orders were dispatched to the governors of Nish, Vidin, and Bosnia, instructing them to exercise caution. Meanwhile, the rebels were granted admission to Serbia and it made it clear that it would provide assistance to the rebels if troops were deployed against them. Serbian Princess Liubitsa also desired Serbia's assistance to the rebels. For these reasons, the Ottoman State sent a warning letter to the Serbian prince Mihail.

During the Nish Revolt of 1841, approximately 10,000 Serbian cavalry and infantry arrived in the Kadiboğazi region. The number increased further over time. Serbian troops crossed from the border region to the Ottoman borders. At the same time, Serbian bandits started attacking Ottoman forces and territory. Meanwhile, alliances against the Ottoman State continued to be formed between the Serbs and the rebels in the region. Additionally, 1500 Serbian soldiers were appointed as leaders to command the rebels.

During the Nish Revolt, certain priests in the region convened meetings with the people of Nish with the aim of inciting a revolt. Some of these priests developed plans and programmes for rebellion activities in Serbia. One of them was Gurki Yankovic. He had travelled to Serbia six

1841 NİŞ İSYANI KARŞISINDA SIRBİSTAN VE OSMANLI DEVLETİ

months prior to the revolt to gather information about it. He made preparations for the rebellion and met with the people in the border region.

The Ottoman press of the period also reported on the Nish Rebellion of 1841 and Serbia's involvement in it. Following the Nish Revolt, Serbian priests were dispatched to Bosnia to orchestrate a similar uprising. Russia saw the Nish rebellion of 1841 as an opportunity to interfere in the internal affairs of the Ottoman State. France and Austria, like Russia, informed the Ottoman State that they wanted to investigate the Nish rebellion.

The Ottoman State preferred to give advice to the people of the region and also punished those involved in rebellions. Reinforcements from the Ottoman State were sent to the region to quell the rebellion.

Meanwhile, the governor of Nish, Sabri Pasha, was dismissed from his post for causing corruption by using Albanian soldiers. The individuals involved in the rebellion, including Nish Governor Sabri Pasha, were sent to Istanbul for trial. Due to the actions of the Ottoman forces deployed in the region, Albanian soldiers who acted without orders were eliminated, and the goods they had plundered were recovered. An edict was sent by Sultan Abdülmecid to the guard of Nish, instructing them to prevent harm to the public, release any captured captives, and return any seized goods and belongings to their rightful owners.

The villages of Mutafcha and Kamaniche, which served as the headquarters of the rebels, were captured on 25th April 1841. During these clashes, Miliyo was killed. Subsequently, the individuals dispersed to their respective villages. The villagers who had fled to Serbia also began to return to their homes. Upon the return of the people of Nish to their hometown, Yakup Pasha and Tevfik Bey, who were part of the Ottoman army in the region, also returned. The prompt suppression of the Nish Rebellion and the extensive rights granted to the people of the region were well-received not only within the Ottoman State but also in Europe.

Giriş

Osmanlı Devleti döneminde eski bir vilayet merkezi olan Niş, bugün Sırbistan'ın ikinci büyük şehridir. Niş, Sırbistan'ın güneyinde bulunmakta olup Sofya, Filibe, İstanbul, Üsküp ve Selanik güzergâhlarındaki önemli bir konumda yer almaktadır.¹ Niş'in bu stratejik konumu, ilerleyen süreçte

¹ Machiel Kiel, "Niş", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 33, İstanbul 2007, s. 147.

bölgede yaşanan çıkar çatışmalarının ve bu çatışmaların odağında gelişen isyanların temel nedenlerinden biri olmuştur.

Niş'in bu stratejik konumu, Osmanlı Devleti'nin bölgeyi fethetmesinde de ön plana çıkmıştır. I. Murat, Sırbistan ve Bulgaristan'a hâkim olabilmek amacıyla Niş ve Sofya'nın fethini zorunlu görmüştür.² Bu bağlamda Niş Osmanlı yönetimine 1386'da dâhil oldu.³ Osmanlı Devleti'nin Rumeli'de yaptığı ilk teşkilatta diğer yerler gibi Niş de başlangıçta Rumeli Beylerbeyliğine bağlandı. Daha sonra Niş, Semendire Sancağına bağlandı.⁴ 1530'da Alacahisar'a bağlanan Niş Kazası, 1846 yılında eyalet statüsü kazandı. Ancak 1865 yılından itibaren Tuna Vilayeti'ne bağlanan Niş Sancağı, sırasıyla Prizren, Tuna, Sofya ve Kosova vilayetlerine bağlandı. 1878 yılına kadar Niş, sancak statüsünde idare edildi.⁵ İslâmî bir merkez olarak arada kesintiler olsa da 1878'e kadar Osmanlı idaresi bölgede devam etti. Niş, XVIII. ve XIX. yüzyıllarda Osmanlı Devleti'nin Balkanlardaki en güçlü kalelerinden birisi oldu. Çeşitli yıkımlara ve sürgünlere rağmen Niş'teki Müslüman nüfus ve İslâmî izler hâlâ varlığını devam ettirmektedir.⁶

XVI. yüzyılda Niş'te Cami Mahallesinde 77 hane, Hacı Balaban Mahallesinde 47 hane, Köprü-Başı Mahallesinde 28 hane, Tekeliyan isimli topluluğun oturduğu bölgede 15 hane, Hristiyanların ikamet ettiği bölgede 55 hane Ulakların buldukları yerde 40 hane olmak üzere toplam 262 hane yer almaktaydı. Bu dönemde Niş'te yaklaşık 2000 kişi yaşamaktaydı.⁷ 1516 yılında Niş'te 329 hane vardı.⁸ XVIII. yüzyılda 2300 adet Müslüman Türk'ün, 700 adet Hristiyan Sırp'ın ve az sayıda Ermeni tüccarın Niş'te meskeni bulunuyordu. Bununla birlikte 1874 tarihinde şehirdeki 30 mahallede 4920 Müslüman, 17.107 Sırp nüfus olmak üzere 3651 hane vardı. Ayrıca Niş'te 1507 dükkân, 4 hamam, 13 cami, 6 mescid, 9 adet Müslümanlara ait, 3 adet de Hristiyanlara ait okul ile 1 adet rüştiye mektebi bulunuyordu. Her ne kadar şehirde 4920 Müslüman kayıtlı ise de İngiliz Konsolosu Baker, 1878 yılında

² Mustafa Cezar, *Mufassal Osmanlı Tarihi Resimli-Haritalı*, Cilt 1, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2021, s. 125.

³ Kiel, *a.g.m.*, s. 147.

⁴ A. Cevat Eren, "Niş", *MEB İslam Ansiklopedisi*, Cilt 9, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1964, s. 294-295.

⁵ Tahir Sezen, *Osmanlı Yer Adları*, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara 2017, s. 581.

⁶ Kiel, *a.g.m.*, s. 147.

⁷ Eren, *a.g.m.*, s. 295.

⁸ Kiel, *a.g.m.*, s. 148.

1841 NİŞ İSYANI KARŞISINDA SIRBİSTAN VE OSMANLI DEVLETİ

şehirde 8300 Müslüman'ın bulunduğunu belirtmiştir.⁹ Bu açıdan Niş'te bulunan Müslümanlar uzun bir süre nüfusun önemli bir oranını oluşturmuştur. Bu da Niş'in Türk-İslam kimliği kazanmasında oldukça etkili olmuştur.

1841 Niş İsyanı meydana gelmeden önce bölgede birtakım Sırp İsyanları meydana geldi.¹⁰ Bunlardan biri 1804 yılında başlayıp 1813'te son bulan bölgedeki Sırp İsyanı olup bu isyan, Osmanlı yönetiminin Balkanlardaki etkisinin kaybolmaya başlamasına yol açan önemli gelişmelerden biri olmuştur. Söz konusu isyan, Semendire Sancağında müstebit bir yönetim sergileyen Dayılara karşı yaşandı. Bu isyan zamanla uluslararası bir sorun hâline geldi. İsyanın lideri Kara Yorgi 3 Ekim 1813'te Avusturya tarafına kaçtı ve Osmanlı askeri 5 Ekim'de Belgrad'a girdi. Böylece Sırp isyanı son buldu.¹¹ Buna karşın Miloş Sırbistan'ı terk etmedi. Süleyman Paşa tarafından halkı sakinleştirmek ve bölgedeki silahların toplanmasına yardım etme koşuluyla Miloş, Rudnik nahiyesine knez olarak tayin edildi. Bu dönemde Miloş ile Babıâli arasındaki ilişkiler ilk başlarda iyiydi. Bunda Miloş'un Süleyman Paşa'dan çekinmesinin etkisi büyüktür. Miloş, Belgrad'dan ayrıldıktan sonra 23 Nisan 1815 tarihinde Takovo Manastırı'nda knezlerle bir toplantı yaptı. Bu toplantıda Miloş öncülüğünde isyan kararı alındı.¹² Bu şekilde İkinci Sırp İsyanı başlamış oldu.

İkinci Sırp İsyanı'nın liderliğini Miloş Obrenoviç yaptı. Bu dönemde Miloş bir taraftan Osmanlı Devleti'ne bağlı gibi görünse de aslında Rusya ile yakın bir ilişki içindeydi. Miloş bu ilişki aracılığıyla Osmanlı Devleti üzerinde siyasal bir baskı kurmak istiyordu.¹³ Söz konusu isyan Milosev Ustanak olarak da bilinmektedir. İsyan başladıktan sonra Süleyman Paşa, kethüdası olan İpşir Paşa ile oğlu Mehmet Bey'i isyancıların üzerine gönderdi. Bu arada Maraşlı Ali Paşa da 3 Kasım 1815'te Rumeli Valiliği'ne getirildi. Rumeli Valisi Maraşlı Ali Paşa, Belgrad'a geldikten sonra 6 Kasım

⁹ Kiel, *a.g.e.*, s. 148.

¹⁰ Mark Pinson, "Ottoman Bulgaria in the First Tanzimat Period-The Revolts in Nish (1841) and Vidin (1850)", *Middle Eastern Studies*, Vol. 11, No. 2, May 1975, s. 105.

¹¹ Selim Aslantaş, "Sırp İsyanının Uluslararası Boyutu (1804-1813)", *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt 6, Sayı 21, Bahar 2009, s. 110 ve 132.

¹² Selim Aslantaş, *Osmanlı'da Sırp İsyanları 19. Yüzyılın Şafağında Balkanlar*, Selenge Yayınları, İstanbul 2023, s. 265-266.

¹³ Mead Osmani, *Arşiv Belgelerine Göre Niş Sancağı (1839-1878)*, Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Danışman: Prof. Dr. Salih Pay, Bursa 2018, s. 91.

1815'te Miloş ile birtakım görüşmelerde bulundu ve ona bazı vaatler verdi. Bu görüşmelerden sonra Miloş başknez oldu ve isyan fiilen son buldu.¹⁴

1. 1841 Niş İsyanı'nın Nedenleri

XIX. yüzyılın başlarında Osmanlı idaresinde bulunan yerlerde meydana gelen isyanların çeşitli nedenleri bulunmaktaydı. Bu bağlamda bazen bölgedeki yerel idareciler ve memurların bölge halkına karşı tutumu, bazen idaredaki adaletsizlikler, çoğu kez de -özellikle Balkan coğrafyası için- bölgedeki ve bölge dışındaki devletlerin çıkarları ve bölge ile ilgili politikaları söz konusu isyanların sebepleri arasında değerlendirilebilir.

Sırp knezi Miloş Obrenoviç, 1833 yılında Mısır meselesinin ilk dönemlerinde, mevcut durumdan faydalanarak Timok Vadisi'ni işgal etmişti.¹⁵ Bu işgal bölgedeki Bulgar halk arasında Sırp'ların nüfuzunu artırdığı gibi işgal edilen yerlerden olan Niş, Vidin ve Şehirköy bölgelerine Müslümanların gelmeleri de mevcut rahatsızlığı biraz daha artırmıştı.¹⁶ Ayrıca bölgede bulunan Osmanlı memurlarının bazılarının suistimalleri de olayların büyümesinde etkili olmuştur. Bununla birlikte Sırbistan'ın bölgedeki halkı Osmanlı aleyhine teşvik ve tahrik etmesi de diğer bir neden olarak görülmektedir.¹⁷ Bu bağlamda Niş bölgesi halkının Babiâli'ye gönderdikleri dilekçelerde, vergi konusuyla birtakım tahriklerin 1841 Niş İsyanı'nın sebepleri olarak gösterilmektedir.¹⁸

Muhasılların bölgeden aşırı vergi toplamaları 1841 Niş İsyanı'nın sebepleri arasındadır. Vergi konusundaki şikâyetler zamanla yerini memnuniyetsizlik, bölgedeki yerel ağalar ile yerel meclislerin kötü davranışları üzerinde yoğunlaşmıştır.¹⁹ Bir başka neden de bölgedeki Müslümanlar tarafından Hristiyan kadınların İslam dinine zorla

¹⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. Aslantaş, *a.g.e.*, s. 264-303; Ayşe Özkan, *Sırbistan'ın Bağımsızlığını Kazanması (1830-1878)*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Danışman: Prof. Dr. Necdet Hayta, Ankara 2009, s. 16.

¹⁵ Pinson, *a.g.m.*, s. 108.

¹⁶ Ayşe Özkan, *Miloş'tan Milan'a Sırp Bağımsızlığı*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2011, s. 68-69.

¹⁷ Zira Sırbistan'ın 1830'ların ortalarından itibaren Bulgaristan'da gerçekleşen isyanlara karışmak ve Osmanlılarla doğrudan çatışmaya girmek gibi bir politikası bulunuyordu. Bkz. Pinson, *a.g.m.*, s. 108.

¹⁸ BOA, *İ.MSM*, 84/2420-1.

¹⁹ Osmani, *a.g.t.*, s. 95.

1841 NİŞ İSYANI KARŞISINDA SIRBİSTAN VE OSMANLI DEVLETİ

sokulduklarının Bulgarlar tarafından iddia edilmesidir.²⁰ Her ne kadar böyle bir iddia belirtilmiş olsa da konu ile ilgili yapılan arşiv ve literatür araştırmalarında böyle bir bilgi tespit edilememiştir.

Tanzimat ile birlikte herkesin gelirine göre vergi ödemesi gerekiyordu. Bu dönemde yapılan düzenlemelerle Mutafça ve Kamaniçe'deki zengin bağ ve bahçe sahiplerinin de vergi oranları yükselmişti. Daha önceden bu bölgedeki zenginler fakirlerin verdiği kadar vergi veriyordu. Mevcut yeni durum onların tepkisini çekmiştir.²¹ Aslında bölgedeki fakir halk getirilen düzenlemeden memnun olmuştu. Ancak bölgedeki vergi memurları vatandaşların gelirlerini yazarlarken bu gelirler birçok defa iki katı fazla olarak vergi defterlerine kaydedilmişti. Bu durum halkın ödeyeceği vergilerin yükselmesine neden olduğu için söz konusu olaylardaki hoşnutsuzluk daha da artmıştır.²² Vergileri sebep göstererek halkı kışkırtmak amacıyla Niş ve çevresine gönderilen kişiler bölgede isyan çıkarmaya başladılar.²³

Bölgedeki hareketlenmeleri incelemek amacıyla bazı devletler tarafından Niş'e görevliler gönderildi. Fransız Akademisi üyelerinden M. Blanqui bölgeye gönderilen kişilerdendi. Vergi meselesinin Bulgarlar arasında rahatsızlık meydana getirdiğini ve Türklerin vergilerin toplanması konusunda aşırıya kaçtığını Blanqui abartılı bir şekilde belirtmiştir.²⁴ Blanqui ayrıca Tanzimat ile isyan arasında da mutlak bir bağlantının olduğunu öne sürmüştür. Ona göre vergilendirme sorunu ve reformların başarısızlığı, isyanın meydana gelmesindeki temel faktörlerdi.²⁵ Her ne kadar Blanqui isyanın ortaya çıkmasını temelde sözünü ettiği iki sebebe indirgese de isyanın gerçekleşmesinde birçok farklı neden bulunuyordu.

Aslında uygulanacak olan yeni vergi sisteminde Müslümanlar, Avrupalı tüccarlar, Yahudiler ve Kıptiler de artık vergiye tabi olacaktı. Böylece vergi, toplumun her kesiminden toplandığı için kişilerin ödedikleri vergiler de azalacaktı. Bu nedenle halkın çoğunluğu yeni sistemden

²⁰ Ahmet Uzun, *Tanzimat ve Sosyal Direnişler Niş İsyanı Üzerine Ayrıntılı Bir İnceleme (1841)*, Eren Yayıncılık, İstanbul 2002, s. 39.

²¹ Özkan, *a.g.e.*, s. 70.

²² BOA, *İ.MSM*, 84/2419-26.

²³ Özkan, *a.g.e.*, s. 70.

²⁴ Halil İnalçık, *Tanzimat ve Bulgar Meselesi*, Eren Yayıncılık, İstanbul 1992, s. 28-29; Pinson bölgeye inceleme amacıyla gönderilen kişiyi A. Blanqui olarak belirtmiştir. Kendisi bir ekonomist olup Fransa Başbakanı Guizot tarafından 1841 Niş İsyanı hakkında incelemelerde bulunmak amacıyla bölgeye gönderilmiştir. Bkz. Pinson, *a.g.m.*, s. 110.

²⁵ Pinson, *a.g.m.*, s. 105.

memnundu. Ne var ki bölgede bulunan çorbacılar ile zengin Hristiyan köylüler rakı ve şaraptan alınan vergiye itiraz etmeye devam ettiler. Söz konusu kişiler bağlarını bozarak artık köylüye iş vermeyeceklerini söyleyerek halkı tahrik ettiler. Halk bu nedenle Niş Kalesi altında toplanmaya başladı. Bu sırada halkı galeyana getiren elebaşılar tutuklanarak Sofya'ya yollandı. Ancak tutuklamalar olayları daha da büyüttü.²⁶ Aynı zamanda isyancılar, Niş'teki arazi sahipleriyle bu arazileri işleten kiracılar arasındaki sorunlardan faydalanarak, kiracı konumundaki köylüleri çiftlik sahiplerine karşı isyana teşvik ettiler.²⁷

2. 1841 Niş İsyanı'nın Meydana Gelmesi

Niş bölgesindeki sorunlar nedeniyle Bulgarlar tarafından o sırada Bulgaristan'ı geçmekte olan Rus diplomat Baron Lieven'e, İstanbul'dan bir miktar tazminat alabilecekleri umuduyla bazı dilekçeler sunuldu. Ayrıca Belgrad'a da bu konuda birçok dilekçe gönderildi. Ancak bu girişimlerden hiçbir sonuç elde edilemedi. Bunun üzerine bölgedeki köylülerden 600'ün üzerinde ailenin katıldığı bir toplantıda isyan kararı alındı.²⁸

6 Nisan 1841'de isyancılar bir köyde toplanmaya başladı. Kısa sürede haber ve ayaklanma yayıldı. Bazı köylüler de isyancılara katıldı.²⁹ İsyancıların liderliğini yapan Kocabaşı³⁰ Miliyo'nun (Milyo) tahrikleri neticesinde 1841 yılının başlarında Niş, Leskofça ve Şehirköy kazalarındaki halk bahsedilen çeşitli nedenlerle topluca ayaklandı.³¹ Bu bölgedeki isyancı Bulgarlara Kurşunlu'daki Bulgarlar da eklendi.³² Niş bölgesinde hiç vergi vermeyen ya da çok az ödeyen Kamanıçe ve Mustafça köylerinin zengin kesimi yapılan düzenleme ile artık çok vergi verecekti. Bu durum sorunun tetiklenmesine neden oldu.³³ Bunun üzerine bölgedeki gayrimüslim halkın bir kısmı ayaklanmayı devam ettirerek, Kotina Boğazı'nı işgal etti. Niş-İstanbul yolunu keserek bölgedeki değirmenler ele geçirildi ve rastlanılan Müslümanlar da katledilmeye başlandı.³⁴ Bu sırada isyan Şehirköy'e de

²⁶ Sedat Bingöl, "Osmanlı Reorganizasyonu: Tanzimat Devri 1839-1856", *Osmanlı Tarihi (1789-1876)*, (ed.) Mehmet Topal, Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir 2019, s. 149.

²⁷ Eren, *a.g.m.*, s. 296.

²⁸ Pinson, *a.g.m.*, s. 106.

²⁹ Pinson, *a.g.m.*, s. 107.

³⁰ Muhtar anlamında kullanılan bir ifade. Bkz. <https://sozluk.gov.tr/>, (21.08.2023).

³¹ Özkan, *a.g.e.*, s. 69.

³² Uzun, *a.g.e.*, s. 39.

³³ Özkan, *a.g.e.*, s. 70.

³⁴ İncılık, *a.g.e.*, s. 29.

1841 NİŞ İSYANI KARŞISINDA SIRBİSTAN VE OSMANLI DEVLETİ

sıçradı.³⁵ Miliyo'nun çevreye gönderdiği adamların tahrikleri ile isyan daha da geniş bir alana yayılmaya devam etti. Âsîlerin merkezleri Kamaniçe (Kamania) ve Mutafça köyleri olsa da Vidin bölgesindeki Sahra (Bulgarların Kula Kasabası) isyanın yayıldığı yerlerdendi. Bu suretle isyan, Vidin'e kadar ulaştı. Bunun üzerine Osmanlı Devleti, isyanın tüm Rumeli'ye yayılmasından endişe etmeye başladı. İsyân nedeniyle yollar kesildiği için yardım gelmesi zor görünüyordu. Niş Valisi Sabri Paşa'nın yanında sadece 50 kadar asker vardı. İsyân nedeniyle Niş'teki Müslüman halk da korku içindeydi. Bu sırada Rumeli'de Tanzimat'ın uygulanması amacıyla görevlendirilen Arif Hikmet Bey müfettiş olarak bulunuyordu. Vali Sabri Paşa, Arif Hikmet Bey'in onayını alarak Kosova, Yakova ve Ürgüp (Prokuple) bölgesinden 1500 civarında Arnavut askerini bölgeye çağırıldı. Ne var ki söz konusu Arnavut askerlerin bir kısmı yağma için can atıyordu.³⁶ Bölgeye gönderilen Arnavut askerlere herhangi bir yağma girişiminde bulunmayacaklarına dair yeminler ettirildi.³⁷ İsyân nedeniyle Mayıs 1841 tarihinde, Rumeli'de bulunan Müşir Dilâver Paşa'ya bir hüküm gönderildi. Buna göre Niş halkının vergi nedeniyle isyan ettikleri, bundan dolayı Niş yolunun kesildiği ve isyanın daha önce belirtildiği gibi Şehirköy'e kadar yayıldığı bildirildi.³⁸

Niş'teki isyan sırasında meydana gelen katliamlar ve çarpışmalar nedeniyle bölgedeki durum oldukça gerginleşti. İsyancı köylülerin elinde silah olarak çoğunlukla balta ve sopa bulunuyordu.³⁹ İsyânın genişlemesiyle konu uluslararası bir hâl almıştı.⁴⁰ İsyancılar, Sırbistan tarafından korunuyorlar ve kaçanlar Sırbistan'a sığınıyorlardı. Bu bağlamda Sırp sınırında bulunan 28 köy halkı Sırbistan sınırına kaçarak orada toplandı. Sırp başknezi olan Mihail (Mihailo) Obrenoviç⁴¹ de bunları Sırp sınırından içeriye alarak, şayet üzerlerine asker gönderilecek olursa onlara yardım edeceğini açıkça belirtmiştir.⁴²

³⁵ BOA, C..DH, 37/1810-1.

³⁶ İncılık, a.g.e., s. 29-30.

³⁷ Özkan, a.g.e., s. 69.

³⁸ Ahmet Refik Altınay, *Türk İdaresinde Bulgaristan (973-1255)*, Devlet Matbaası, İstanbul 1933, s. 79.

³⁹ İncılık, a.g.e., s. 29-30.

⁴⁰ İncılık, a.g.e., s. 30.

⁴¹ Mihail Obrenoviç, 1839 yılında babası Miloş Obrenoviç'ten sonra tahta geçmiştir. Onun bu iktidarı uzun süreli olmamış ve 1842'de sona ermiştir. Daha sonra yine babasının ikinci iktidarından sonra 1860'ta başa geçmiş ve uğradığı suikastla genç yaşta hayatını kaybetmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Ayşe Özkan, "Sırp Tahtında Obrenoviçlerin Laneti-I: Evlilikler, Suikastlar ve Mihail Obrenoviç", *Turkish Studies*, Cilt 18, Sayı 2, 2023, s. 631-648.

⁴² Özkan, a.g.e., s. 69.

3. Sırbistan'ın 1841 Niş İsyanı Karşısındaki Tutumu

Sırbistan, 1830'da özerkliğini kazandıktan sonra bölgedeki olaylara doğrudan müdahil olmaya başladı. Bu bağlamda başknez Miloş bölge halkını çeşitli nedenlerle ayaklanmaya teşvik etti ve kendi idaresindeki bölgeleri genişletmeye çalıştı. Ayrıca bölgedeki memurların baskıları nedeniyle 1841'de Şehirköy (Pirot) ve Berkofça kazalarında meydana gelen ayaklanmalarda Miloş'un söz konusu tahriklerinin etkili olduğu görüldü. Çünkü Osmanlı devlet yöneticileri de Miloş'un her fırsatta etki alanını genişletmek için elinden geleni yapacağını biliyordu. Ne var ki Miloş'un davranışlarının arkasında Rusya olduğundan, ayrıca bir güvensizlik hissinin Osmanlı Devleti tarafından Miloş'a karşı hissettirilmek istenmemesi amacıyla Osmanlı Devleti'nin söz konusu olaylardaki tutumu daha kapsayıcı bir şekilde gerçekleşti.⁴³ Çünkü Osmanlı Devleti, Miloş'u destekleyen Rusya'yı karşısına almak istemiyordu. Ayrıca Miloş'un Rusya aracılığıyla Osmanlı Devleti üzerinde siyasi baskı kurmasının da önüne geçmek amaçları arasındaydı. Bunun yanında Miloş'a ceza verilmeyerek olayların daha mutedil bir şekilde bastırılmasının amaçlandığı da söylenebilir. Bununla birlikte Babıâli, Miloş'un devlete karşı faaliyetlerine yönelik geri planda gerekli hazırlıkları ve önlemleri almaya çalışmıştır.

XIX. yüzyıl başlarında Osmanlı Devleti'nin Sırbistan'a yakın olan kesimlerinde ortaya çıkan isyanların⁴⁴ ortak noktalarından biri Sırbistan'dan beklenen yardım umutları ile meydana gelmesiydi. Ayrıca isyanlar gerçekleştiğinde asiler genellikle Sırbistan'a kaçmaktaydı.⁴⁵ Bu bakımdan Sırbistan'ın bölgede gerçekleşen isyanlar ile bir şekilde doğrudan bağlantısı olduğu değerlendirilebilir.

Sırbistan, 1841 Niş İsyanı'na da doğrudan müdahil olmuştur. Niş İsyanı'nın hazırlık aşamasında isyan sırasında kullanılmak amacıyla hayvanlarla silahların hazırlanması ve birtakım başıbozuk kimselerin Niş İsyanı sırasında kullanılması düşünülmüştür. Gerektiğinde isyana katılanların Sırbistan'a kaçmaları için hazır olmaları da bildirilmiştir. Bu durum Sırbistan tarafından gizliye yürütülmüştür.⁴⁶

⁴³ Uzun, *a.g.e.*, s. 42.

⁴⁴ Burada kastedilen isyanların daha ziyade 1804-1813, 1815 ve 1841 isyanları olduğu değerlendirilmektedir.

⁴⁵ Pinson, *a.g.m.*, s. 105.

⁴⁶ BOA, *İ.MSM*, 84/2419-28.

1841 NİŞ İSYANI KARŞISINDA SIRBİSTAN VE OSMANLI DEVLETİ

Niş İsyanı gerçekleşikten sonra Babıâli'ye konu ile ilgili gönderilen yazılarda yine Eflak'a giden Miloş ve Miliyo isimli Sırpların tahriklerinin bu isyanda oldukça önemli bir yeri olduğu belirtilmiştir. Hakikaten Niş bölgesindeki halk söz konusu tahriklerle ayaklandırılmış ve az sayıdaki Müslüman da bölgeden çıkarılmıştı. Miloş, bu tür hareketleri öteden beri her fırsatta uygulamaya çalışmıştır. Bu bağlamda Niş İsyanı nedeniyle bölgeye dağılan halkın Sırp topraklarını seçerek oraya gitmesi ve Sırbistan tarafından her türlü ihtiyaçlarının karşılanması, dahası normal dönemlerde dahi iki taraf arasında nüfus hareketlerinin bulunması söz konusu olaylardaki Sırp desteğinin açık kanıtları olarak değerlendirilebilir. Slav birliği hakkında sahip olduğu düşünce, Sırp knezi Miloş'un bahsi geçen olaylara neden müdahale ettiğini açıklayabilir. Çünkü kendisi başknezlikten uzaklaştırıldıktan sonra Eflak'a gitti ve burada Bulgar komitacılarıyla iş birliğine girdi. Böylece Tuna ötesi Slav halkları sayesinde kurulacak olan Slav devletini yönetmeyi planladı.⁴⁷ Ayrıca Rumeli müfettişi Arif Hikmet Bey'e göre Osmanlı Devleti aleyhine faaliyet gösteren Miliyo'nun ve bölgeye gönderilen Sırpların hareketlerinin 1841 Niş İsyanı'nın meydana gelmesinde oldukça etkili olmuştur. Dîvân-ı Deâvî Nezâreti baş muavini Tevfik Bey'e göre de söz konusu isyanın nedeni yine Sırp tahrikleridir. Tevfik Bey bunun yanında bölgedeki Hristiyan halkın nüfus fazlalığı nedeniyle bağımsız olmak amacıyla isyan ettiklerini belirtmektedir.⁴⁸

Niş İsyanı meydana geldikten sonra bölgedeki isyancılar, yönlerini Sırbistan tarafına çevirmeye devam etti. Sabri Paşa'ya gönderilen bir yazıda Niş taraflarındaki halkın firar ederek Sırbistan taraflarına geçtikleri bildirilmiştir. Osmanlı Devleti tarafından bu halkın Sırbistan'a kabul edilmesi uygun görülmemiştir. Bu nedenle firar eden kişilerin derhal geldikleri bölgelere iade edilmeleri ve firar edenlerin Sırbistan'a girmelerinin yasaklanması istendi. Niş'te halk arasındaki dedikoduya göre isyanın, Miloş'un tahrikleriyle ortaya çıktığı düşünülmüştür. Firar eden kimselerin Sırbistan'a girmelerine izin verilmemesi ve gereken yerlere özel memurlar tayin edilmesi isteği bildirilmiştir. Miloş'un Sırp sınırıyla Vidin arasından Osmanlı sınırlarına geçerek halkı tahrik etme ihtimali bulunduğundan bu hususun engellenmesi istenmiştir. Osmanlı sınırları içinde bu tür hareketleri düzenleyenlerin önlenmesi için Vidin taraflarında bulunan sınırlara gizli memurlar yerleştirilmesi ve Miloş'un Osmanlı sınırlarına girmesine izin

⁴⁷ BOA, *İ.MSM*, 84/2419-1; *İ.MSM*, 85/2421-8; Uzun, *a.g.e.*, s. 43-44

⁴⁸ Özkan, *a.g.e.*, s. 70.

verilmemesi Bükreş Beyi'ne bildirilmiştir.⁴⁹ Bu süreç içerisinde Sabri Paşa da Sırbistan'ın söz konusu isyan içerisindeki kışkırtıcı faaliyetlerine inanarak bu konuyu detaylandırmak amacıyla çalışmalarda bulunmuştur.⁵⁰

Firar eden kimselerin Sırbistan'a girmelerine izin verilmemesi ve bölgede gerçekleşen isyanların arkasında Miloş'un olduğunun bilinmesi nedeniyle Osmanlı Devleti, Sırbistan'ın söz konusu olaylardaki kışkırtıcı faaliyetlerinden daha da şüphelenmeye başladı. Bu bağlamda Niş, Vidin ve Bosna valilerine konuyla ilgili olarak çok dikkatli olmaları konusunda gizli emirler gönderildi. Zira Sırp tarafında isyancıların aileleri ve hayvanları kendi memleketlerine alınmış ve şayet isyancıların üzerine asker gönderilirse onlara yardım edileceği açık bir şekilde valiye bildirilmişti. Sırp Prenses Liubitsa da aynı şekilde Sırbistan'ın isyana kesin bir şekilde müdahale etmesini istiyordu. Osmanlı Devleti tarafından, dönemin Sırp knezi Mihail'e söz konusu olaylardaki şüpheli davranışları nedeniyle hususi bir ihtarname gönderildi.⁵¹

Osmanlı Devleti tarafından isyan eden halkın Sırbistan'a kabul edilmemesi ve bu konunun engellenmesi gerektiği konusundaki tutumuna karşı Niş İsyanı sırasında Sırbistan sınırında bulunan 28 köy halkının çoluk çocuk ve hayvanlarının Sırbistan tarafından kendi sınırlarına kabul edildiği belirtilmişti. Sırbistan tarafından kabul edilen bu kişiler, 15 gün boyunca karantinede bekletildi. Niş'ten gelenlerin bir kısmı Sırbistan içerisine dağıtıldı. Ancak bunların bir kısmı Sırbistan'a alınmayıp Niş'e iki saat mesafede bulunan pusu alanlarına yerleştirilerek burada bulunan ve buradan geçen Müslüman halkın öldürülmeleri Sırbistan tarafından kendilerine tembih edildi. Zira Nemçe postasında bulunan üç asker, Sırbistan tarafından bölgeye gönderilen asiler tarafından şehit edilerek, şehit edilen askerlerin silah ve hayvanları da eşkıya tarafından ele geçirildi. Hatta olayı eşkıya, kendi arasında kutladı. İsyancılara gönderilen elçiler vasıtasıyla bu tür olaylar engellenmeye çalışıldı. Bu dönemde Osmanlı Devleti tarafından eşkıyaya gönderilen elçilerin isyanın bastırılması hususunda faydalı olup olmadığı anlaşılamamıştır. Ancak Sırbistan'a karşı tedbirli olunması gerektiği konusunda da temkinli davranılmıştır.⁵²

⁴⁹ BOA, *İ..MSM*, 84/2419-41.

⁵⁰ Pinson, *a.g.m.*, s. 107.

⁵¹ İnalçık, *a.g.e.*, s. 30-31.

⁵² BOA, *İ..MSM*, 84/2419-45-46.

1841 NİŞ İSYANI KARŞISINDA SIRBİSTAN VE OSMANLI DEVLETİ

Osmanlı Devleti'nin, Sırbistan'ın olumsuz faaliyetleri ile ilgili temkinli duruşu, her geçen süre içinde daha da haklılık payı buldu. Bu bağlamda 16 Nisan 1841 tarihli bir belgeye göre Sırlar, Kadıboğazı bölgesine 10.000 civarında süvari ve piyade ile geldi. Bu sayı zamanla daha da arttı. Buradaki Sırp birlikleri sınır bölgesindeki çitlerden Osmanlı sınırlarına geçmeye başladı. Aynı zamanda Sırbistan tarafından geçen haydutlar, Osmanlı kuvvetlerine ve bölgesine hücum ederek zarar vermeye başladılar. Bu durum Osmanlı karakolundaki kuvvetler tarafından görülmüştür. Bu nedenle bölgenin savunulması amacıyla yeterli miktarda asker ile zahire tedariki bölgedeki kuvvetler tarafından Osmanlı Devleti'nden talep edildi. Bu talep, Babıâli tarafından uygun bulunmuştur.⁵³ Hakikaten zaman zaman Sırbistan tarafından bölgedeki isyanları desteklemek amacıyla birlikler gönderilmeye devam etti.⁵⁴

Sırbistan'ın bölgedeki isyanlara müdahalesi ile ilgili arşiv belgelerine yansıyan bir yazıda özetle şu hususlardan bahsedilmektedir. Balkanlarda bulunan Ürgüb, Leskofça, Niş, Üsküb, Belgradcık ve Sofya'ya bağlı Üçkulaklar gibi birçok bölgenin halkına Sırlar tarafından haber gönderilerek, Osmanlı Devleti aleyhinde Sırlar ve bölgedeki isyancılar arasında ittifaklar kuruldu. Bahsi geçen bölgelerdeki isyancıları komuta etmek üzere 1500 Sırp askeri elebaşı olarak görevlendirildi. Bölgedeki halkın bu suretle ilk fırsatta ayaklanması Sırlar tarafından telkin ve tembih edildi. Ayrıca isyan eden halkın ihtiyaçlarının da karşılanması yine Sırlar tarafından gerçekleştirildi. Böylece isyancıardan bir kol Yenipazar'a, bir kol Arnavutluk üzerine, bir kol Niş üzerine, bir kol da Belgradcık ve Şehirköy üzerine gönderilerek bölgedeki Müslüman halkın tamamen yok edilmesi amaçlandı. İsyancılar, Sırbistan'dan gönderilecek haber üzerine hücumu başlayacaktı.⁵⁵ Bu arada Ürgüb kazasında bulunan bazı köyler Sırların tahrikleri ile ayaklanıp köylerinde bulunan 2 Müslüman asker şehit edildi. Şehit edilen askerlerin hayvanları ve silahları Sırbistan'a götürüldü. Burada Sırlar birbirlerini kutlayarak meydana gelen olaydan dolayı sevinç gösterileri gerçekleştirdi.⁵⁶

Sırbistan'ın bölgede gerçekleşen isyancıların destekleyicisi olduğu 18 Nisan 1841 tarihli bir belgede de belirtilmiştir. Bu belgede bölgede bulunan bazı papazların isyan amacıyla Niş halkıyla görüşmeler yaptığı, yine bu

⁵³ BOA, *İ.MSM*, 84/2419-56-57.

⁵⁴ Pinson, *a.g.m.*, s. 108.

⁵⁵ Söz konusu planı yapan kişinin bir önceki başknez Miloş olup olmadığı belirlenmemiştir.

⁵⁶ BOA, *İ.MSM*, 84/2419-21-22.

papazlardan bazılarının aynı amaçla Sırbistan'a gönderildiği ve orada isyan faaliyetleri amacıyla plan ve program geliştirdikleri belirtilmiştir. Bu bağlamda hareket eden papazlardan Gürki Yankoviç bir ayaklanmadan yaklaşık 6 ay önce bunu haber vermek amacıyla Sırbistan'a gitti. Burada ayaklanma ile ilgili hazırlılar yaparak sınır bölgesindeki halk ile görüştü. Gürki Yankoviç, Mihal Bey'in kendilerine ayaklanma sırasında yardım edeceğini, bu konuda endişe etmemeleri gerektiğini isyancılara söyledi. Niş halkı ve bölge halkından bir kısım kişiler Papaz Gürki Yankoviç ile Sırbistan'a giderken Prizren, Üsküp, Cakoviç (Yakova), İpek ve Yenipazar kazaları halkından içeriği belli olmayan imzalı belgeler alıp Sırbistan'a götürdüler. Bu kişiler daha sonra Sırbistan'dan tekrar köylerine döndü. Bu sırada yine Papaz Gürki 8 arkadaşı ile Sırbistan'da Mihail Bey'e bir dilekçe verdi. Bu dilekçe Mihail Bey'in yazıcısı tarafından kaleme alındı. Dilekçede Müslüman halk üzerine harekete geçileceği ve bu konuda kendilerine yardım edilmesi istendi. Bu sırada General Lion,⁵⁷ Garagofça'da⁵⁸ bulunduğu için Mihal Bey söz konusu dilekçeyi ve Papaz Gürki ile 8 arkadaşını yardımcısı nezaretinde General Lion'a gönderdi. Söz konusu kişiler General Lion ile uzun bir görüşme gerçekleştirdi. Bu görüşmeden sonra General Lion yazılan dilekçeyi koynuna sokmuş ve kendi devletine göndermiştir. 3-5 gün içinde Papaz Gürki 2 arkadaşını Sırbistan'da bırakıp kendisi 6 arkadaşı ile Sırbistan'dan pasaport alıp köylerine geri döndü. Bu kişiler köylerine vardıklarında halk ayaklanmıştı. General Lion gelmeden önce Papaz Gürki, Belgrad'da bulunan Rusya konsolosu ile görüşmüştür. General Lion, İstanbul'dan Sırbistan'a gidene kadar her yerde halk ile konuştu. Bu arada Sırp meclis üyeleri, isyan eden Bulgar halkının çocuk, hayvan ve mallarını Sırbistan'a götürüp, sadece birer tüfek ile halkın kalmasına izin verildi.⁵⁹

Dönemin Osmanlı basınına yansıyan 15 Ağustos 1841 tarihli Ceride-i Havadis gazetesi haberinde Sırbistan'ın faaliyetleri özetle şu şekilde geçmektedir: Sırp bir âsi İbrail semtine geçerek Niş tarafındaki isyancılara yardım etmek amacıyla halkı tahrik etti ve yanına 400 kadar isyancı topladı. Sırp bir asi tarafından idare edilen bu isyancılar Açıklar adı verilen kayıklar ile Tuna'dan Osmanlı sınırına geçmeyi planladı. Eflak Bey'i konuyu haber alınca mevcut kayıkların idaresini ele geçirdi. Fakat asiler gerek kayıkların idaresinin Eflak Bey'i tarafından ele geçirilmesi, gerekse de kendilerinin

⁵⁷ General Lion ile ilgili belgede farklı bir bilgi bulunmayıp, kendisinin Fransa adına bölgede bulunan görevlilerden biri olduğu değerlendirilmektedir.

⁵⁸ Söz konusu yerin ismi belgede Garagofça olarak okunabilmektedir. Ancak bahsi geçen bölgenin Gorgoşefçe olması da muhtemeldir.

⁵⁹ BOA, *İ..MSM*, 84/2419-59.

1841 NİŞ İSYANI KARŞISINDA SIRBİSTAN VE OSMANLI DEVLETİ

engellenmesi amacıyla üzerlerine gönderilen Osmanlı askerlerine rağmen bu isyan girişiminden vazgeçemediler. Bu isyancılar, üzerlerine gönderilen Osmanlı kuvvetleri ile 7-8 saat savaştı. Bu çarpışma sonucunda isyancılardan 100 kadarı öldürüldü. 200 kadarı da inat ederek Tuna'yı geçmek üzere kendilerini suya attı ve burada kurtarılamayarak boğuldu. İsyancılardan birkaç tanesi de bu sırada sağ olarak ele geçirildi. Bu suretle başlarında bir Sırp bulunan isyancıların planladıkları ayaklanma girişimi engellenebildi.⁶⁰

Bununla beraber Niş İsyanı meydana geldikten sonra, Niş ve Leskofça kazalarında olduğu gibi Bosna'da da benzer bir ayaklanma meydana getirmek amacıyla Sırbistan'dan konu ile ilgili görevli olmak üzere papazlar gönderilmeye devam etti. Söz konusu papazlar Sırp matbaalarında bölgedeki halkı ayaklandırmak amacıyla çeşitli kitaplar bastırdı. Bu kitaplardan ilk zamanlarda şüphelenilmemiştir. Ancak yapılan araştırma neticesinde söz konusu kitapların bölgedeki halkı ayaklandırmak amacıyla bastırıldığı anlaşıldı. Bunun üzerine Sırbistan'dan gönderilen papazlar yakın takibe alınmaya başlandı. Bu papazların tanınmamak amacıyla zaman zaman kıyafet değiştirerek bölgeye geldikleri görüldü. Bölgede herhangi bir isyan faaliyetinin meydana gelmemesi için Osmanlı Devleti, gönderilen papazlara yönelik gerekli tedbirleri almaya çalıştı. Bununla beraber isyan faaliyetlerini teşvik etmek için Sırbistan'dan talimat olarak gönderilen papazların bölgeden kovulmaları amacıyla önlemler alınmaya devam etti. Bu hususta bölgeye emirler gönderilmiştir.⁶¹

4. Avrupa Devletlerinin 1841 Niş İsyanı Karşısındaki Tutumu

Niş İsyanı'ndan sonra bölgeye gönderilen Arnavut askerlerinden bir kısım başıbozuk kişiler yağmaya başladı. Niş bölgesinde 200 civarında köy yakıldı.⁶² Söz konusu isyan sırasında Sırbistan'a kaçan kişilerin sayısı 9460 olarak belirtilmiştir.⁶³ Bu olaylar sırasında Niş taraflarında halktan 5 kişi Arnavutlar askerler tarafından, 1 Arnavut askeri de bölgedeki halk tarafından öldürüldü ve bu askerlerden 3 tanesi de yaralandı.⁶⁴

⁶⁰ *Ceride-i Havadis*, 15 Ağustos 1841 (26 Cemaziyelahir 1257), Numara 47, s. 1.

⁶¹ BOA, C..*HR*, 58/2854-1.

⁶² Sırbistan'a kaçan halk, isyan bastırıldıktan sonra buldukları bölgelere tekrar iskân ettirildiler. Bkz. BOA, *İ..MSM*, 85/2427-1.

⁶³ Pinson, *a.g.m.*, s. 107.

⁶⁴ BOA, *İ..MSM*, 84/2419-24.

Rusya 1841 Niş İsyanı'nı Osmanlı Devleti'nin iç işlerine karışmak amacıyla bir fırsat olarak değerlendirdi. Rus Çarı I. Nikola, Niş'te meydana gelen isyan nedeniyle Babiâli'ye bir yazı gönderdi. Söz konusu yazıda bölgedeki memurların kötü davranışlarına tahammül edemeyen Bulgarların, isyan ettikleri ifade edildi. Ayrıca askerî tedbirlerle isyan bastırılrsa bile bu durumun şiddet ve zulümle yapıldığı için halkın düşmanlıkla yeniden isyan etmesine sebep olacağından bu tür hareketlerin tekrarlanmaması ve olayları yerinde gözlemlemek amacıyla bölgeye bir memur gönderilmesine karar verildiği belirtildi. Bu durum Babiâli'yi endişelendirmişti. Zira gelişmeler hem asileri cesaretlendirebilir hem de diğer devletler benzer bir teşebbüste bulunabilir ve durum daha da vahim bir hâl alabilirdi. Babiâli öncelikle Rusya'yı söz konusu memur gönderme teşebbüsünden vazgeçirmeye çalıştıysa da bunda başarılı olamadı. Bununla birlikte Babiâli, Rusya tarafından gönderilecek memurun halk arasında soruşturma yapmaksızın bölgeye gelmesini kabul etmek zorunda kaldı.⁶⁵ Bu bağlamda Tebriz'de Rus Konsolosluğu görevinde bulunan Kodinetz⁶⁶ ve Rusya'nın Belgrad ve İstanbul'daki özel elçisi Baron Lieven, Rusya tarafından bölgeye gönderildi.⁶⁷

Sırbistan'a gönderilen Lieven bir süre Sırbistan'ı ve Bulgaristan'ı dolaşmıştır. Lieven, Rusya kabinesine sunduğu ve sonradan Osmanlı Devleti'ne de ulaşan yazısında bölgedeki Hristiyanların yaşadıkları olumsuz şartları gördüğünü iddia etmiş ve bölgede gerçekleştirilen zulümlerin daha çok Niş, Leskofça, Prizren ve Berat'ta meydana geldiğini ifade etmiştir. Rusya'nın bölgeye gönderdiği bir başka görevlinin de Kont Nesselrode olduğu anlaşılmaktadır. Nesselrode'nin 20 Mayıs 1841 tarihinde gönderilen yazısında meydana gelen olaylara duyulan üzüntü belirtilerek yağma, gasp ve cinayet gibi olayların bölge halkını isyana davet ettiği, bunun yanında bölgedeki memurların zulümleri ve bunlar nedeniyle adaletin tesis edilemediği ifade edilmiştir. Bu nedenle bölgeye gönderilen memur tayinlerine dikkat edilmesi gerektiği belirtilmiştir.⁶⁸

Fransa ve Avusturya, Babiâli'ye Rusya gibi Niş İsyanı'nı araştırmak istediklerini haber verdi. Fransa bu iş için Fransız Akademisi üyelerinden olan M. Blanqui'yi Bulgaristan'a gönderdi. Ancak Osmanlı Devleti'nin almış

⁶⁵ İncelik, *a.g.e.*, s. 32.

⁶⁶ Söz konusu Rus konsolosunun Korniç (Kodineç) olduğu değerlendirilmektedir. Bkz. Özkan, *a.g.e.*, s. 72.

⁶⁷ Pinson, *a.g.m.*, s. 111.

⁶⁸ Özkan, *a.g.e.*, s. 72-73.

1841 NİŞ İSYANI KARŞISINDA SIRBİSTAN VE OSMANLI DEVLETİ

olduğu tedbirler sayesinde konu daha fazla büyütülmeden yabancı devletlerin teşebbüsleri engellenebildi.⁶⁹

1841 Niş İsyanı ile ilgili olarak Prens Metternich bu olayın Osmanlı Devleti'nin Avrupa'ya oldukça yakın bir yerinde gerçekleştiğini ifade ederek yaşananların oldukça endişe verici olduğunu belirtmiştir. Metternich'e göre bu isyan başıbozuk askerler nedeniyle meydana gelmiştir. Metternich asıl sorumluların tespit edilmesi gerektiğini, gelişmelerin daha büyük sorunlara neden olmadan gerekli tedbirlerin alınmasını istemiştir.⁷⁰

Avrupa devletlerinin 1841 Niş İsyanı nedeniyle bölgeye göndermiş oldukları görevlilerin raporlarında tüm sorumluluk bölgedeki Osmanlı Devleti memurlarına yüklenmiştir. Buna karşın bölge halkının tahrik edilmesi konusu üzerinde durulmamıştır.⁷¹ Bölge halkının özellikle Sırbistan tarafından Osmanlı Devleti'ne karşı çeşitli şekillerde desteklenmesi, yönlendirilmesi ve bu durumun göz ardı edilmesi, söz konusu raporların tek taraflı yazıldığına açık bir göstergesidir.

5. 1841 Niş İsyanı'nın Bastırılması

Osmanlı Devleti ilk olarak halkı teskin etmek amacıyla önlem olarak bölgedeki halkın nasihatle yola getirilmesini tercih etti. Bununla birlikte bölgede isyan konusunda ısrar eden ve isyanda öncülük edenlerin cezalandırılması da ihmal edilmedi. Bu konu bir fermanla açıkça belirtildi.⁷²

İsyan konusunda ısrar eden bölgedeki bozguncuların cezalandırılması amacıyla Osmanlı Devleti, zaman kaybetmeden Vidin Valisi Ağa Hüseyin Bey,⁷³ Rumeli Valisi Dilâver Bey, Üsküp Nazırı Ali Hıfzı Bey, Vranja (İvranya) Zaptiye Memuru Hüseyin Bey ve Priştineli Abdurrahman Paşalara bir emir gönderilerek isyanın batırılması amacıyla yardıma gitmeleri bildirildi. Daha sonra Edirne Valisi Yakup Paşa, asayişini sağlamak ve Niş'te meydana gelen olayları araştırmak üzere yanında gerekli olan asker ve mühimmat ile birlikte Niş ve Sofya taraflarına tayin edilerek bölgeye

⁶⁹ İnalçık, *a.g.e.*, s. 32-33.

⁷⁰ Özkan, *a.g.e.*, s. 72.

⁷¹ Özkan, *a.g.e.*, s. 73.

⁷² BOA, *C..DH*, 120/5986-1.

⁷³ Ağa Hüseyin Bey, Vidin Müşiri Hüseyin Paşa olarak belirtilmektedir. Bkz. BOA, *İ..MSM*, 84/2420-1; Altınay, *a.g.e.*, s. 80.

gönderildi.⁷⁴ Yakup Paşa ile birlikte Tevfik Bey de Niş'e gönderilenler arasındaydı. Tevfik Bey, Niş'e geldikten sonra malları kaybolmuş olan kişilerin mallarının sahiplerine teslim edilmesi için çalışmalar yaptı.⁷⁵ Bu sırada Niş Valisi Sabri Paşa, Arnavut askerlerini kullanmak suretiyle yolsuzluğa sebep olduğu için görevinden azlolundu. İsyanda yer alan suçlular ve Niş Valisi Sabri Paşa yargılanmak amacıyla İstanbul'a gönderildi.⁷⁶ Yerine Bursa zaptiyesi Ferik İsmet Paşa görevlendirildi.⁷⁷

Bölgeye gönderilen Osmanlı kuvvetlerinin faaliyetleri neticesinde Arnavut başıbozuk askerlerin elinde esir olarak bulunan halk, fidye karşılığında kurtarılarak yağma ettikleri mallar da geri alındı. Padişah tarafından halka 150.000 kuruş dağıtılması için emir verildi. Asilerin çoğunlukta buldukları Kamaniçe ve Mutafça köylerindeki isyancılar tarafından kullanılan kaleler Nisan 1841'de Osmanlı kuvvetleri tarafından ele geçirildi.⁷⁸

Niş İsyanı'nın bastırılması sırasında, olaylar görece geniş bir hâl aldığı için Niş bölgesindeki halkın içerisinde isyancılar tam olarak ayırt edilememiştir. İsyanın bastırılması sırasında her ne kadar böyle bir durum istenmese de az da olsa masum vatandaşlardan zarar görenler olabilmektedir. Sultan Abdülmecid halkın rahat ve refah içinde olması ve zarar görmemesi, yakalanan esirlerin serbest bırakılması ve ele geçirilen mal ve eşyaların sahiplerine iade edilmesi için Niş muhafızı paşaya ferman göndermiştir. Bununla birlikte devlete karşı herhangi bir uygunsuz harekette bulunan kimselerin de cezalandırılacakları kesin bir şekilde bildirilmiştir.⁷⁹ 18 Nisan 1841'de bu suretle hareket edildi ve 25 Nisan 1841 tarihinde asilerin merkezi durumundaki Mutafça ve Kamaniçe karyeleri ele geçirilerek Miliyo da bu çarpışmalarda öldürüldü. Bunun üzerine halk köylerine dağılmaya başladı.⁸⁰

⁷⁴ BOA, C..DH, 288/14377-1; İnalçık, *a.g.e.*, s. 31; Altınay, *a.g.e.*, s. 79-80.

⁷⁵ *Ceride-i Havadis*, 11 Temmuz 1841 (21 Cemaziyelevvel 1257), Numara 42, s. 1.

⁷⁶ İnalçık, *a.g.e.*, s. 31; Altınay, *a.g.e.*, s. 79-80; farklı bir belgede Sabri Paşa'nın bölge halkı ile uyumlu olamayacağı için görevden alındığı belirtilmiştir. Daha sonra bu göreve Hayrettin Paşa'nın getirilmesi düşünülmüştür. Ancak Niş askerî şura üyesi Selim Paşa rahatsız olduğu için Askerî Şûra'da Hayrettin Paşa'nın görevli bulunması gerekiyordu. Bundan dolayı bölgede Miralay rütbesindeyken görev yapan Ahmed Paşa'nın hem bölgeyi iyi tanması hem de görevini iyi yapması nedeniyle söz konusu vazifeye kendisinin atanması düşünülmüştür. Bkz. BOA, *İ..MSM*, 84/2419-20.

⁷⁷ BOA, *İ..DH*, 40/1864-1.

⁷⁸ Bingöl, *a.g.e.*, s. 149-150.

⁷⁹ *Ceride-i Havadis*, 15 Ağustos 1841 (23 Rebiülevvel 1257), Numara 34, s. 1.

⁸⁰ Özkan, *a.g.e.*, s. 69; Osmani, *a.g.t.*, s. 95.

1841 NİŞ İSYANI KARŞISINDA SIRBİSTAN VE OSMANLI DEVLETİ

Sırbistan'a kaçan köylüler de tekrar köylerine dönmeye başladı. Halk memleketine dönünce bölgede bulunan Osmanlı ordusu ile Yakup Paşa ve Tevfik Bey de Niş'ten geri dönmüştür.⁸¹

Niş İsyanı'nın kısa sürede bastırılması ve bölge halkına yönelik verilen geniş haklar sadece Osmanlı Devleti içinde değil aynı zamanda Avrupa'da da memnuniyetle karşılandı.⁸² Niş valisi isyanın bastırılması adına bölge halkına hitaben bir nutuk yayınladı. Bu nutukta isyanın nedenleri ile Niş halkına yönelik bölgede birtakım ıslahatların yapıldığı ve yapılacağı ifade edilmiştir. Niş valisi, Niş halkına hitaben özetle şunları belirtmiştir:

“Padişahımızın düşünceleri ve isteği Müslüman, Hristiyan ve Yahudi tüm halkın mal, can ve namusunun korunmasıyla hiç kimsenin hukukuna dokunulmamak ve herkesin mal, can ve namusundan emin olarak yaşayıp, çalışıp zengin olmasıdır. Bunun yanında tüm halkın mezhep ve ayininde serbest olarak ibadet etmesi, her milletin kendi meşru hukukuna sahip olması ve insanlığa gerekli olan faziletleri tamamlayarak bunları yerine getirmesi yine padişahımızın istek ve düşüncelerindedir.

Padişahımızın ortaya koyduğu ve kurduğu kanunun temelleri de işte bu 3 madde yani malın, canın ve namusun korunması konularından ibarettir. Bir kişi başka bir kişinin malına, canına veya namusuna dokunursa kanuna göre o kişinin öldürülmesi ya küreğe ya da prangaya konulması veya başka bir memlekete sürülmesi de ancak halkın korunması içindir. Bu kanunda bir çobandan bir vezire kadar Müslüman, Hristiyan ve Yahudi tüm halk birbirinden emin olarak yaşamaktadır. Kethüda Zeynel Paşa ve birtakım memurlar halkın malına dokundukları ve kanunun temeline karşı hareket ettikleri için onların rütbeleri ve memuriyetleri alınarak hâlâ hapiste tutulmaları buna büyük bir delildir.

İşte padişahımızın nizam ve kanunu böyleyken halktan bazı kimselerin buna uymadığını üzüntüyle gördüm. Bizim ise görevimiz padişahımızın emrini yerine getirmek ve uygulamaktır. Padişahımızın, idaresini bana vermiş olduğu Müslüman ve Hristiyan tüm halkı kendi çocuklarım gibi görüyorum. Bu nedenle onların hayır, menfaat ve görevlerini takip etmek ve onların her türlü zarar ve ziyandan korunması ve himayesi amacıyla kendi huzur ve rahatımı terk ederim.

⁸¹ Özkan, a.g.e., s. 76.

⁸² BOA, İ.HR, 14/680-2.

YAŞAR ARSLANYÜREK

Ayrıca onlar da benim istek ve amacımı bilerek ona göre hareket etmek için ellerinden geleni yapmalıdırlar.

Niş Eyaleti'nde bulunan kendi yönetimindeki Müslüman ve Hristiyan bölge halkının vergi ve askerî yardım konusunda ödeyebilecekleri çeşitli vergiler oldukça azdır. Fakat kasabalarda ve köylerde adalet ve eşitlik konusuna yeterince dikkat edilmemektedir. Bu bağlamda bazı fakirlere ödeyebileceklerinden fazla vergi yüklenmesi nedeniyle, bu fakir halk vergilerini ödemekte zorlanmaktadır. Halbuki mal, vergi ve yardım herkesin durumuna göre eşit bir şekilde, kardeşçe dağıtılmalıdır. Bu nedenle bir köyün vergisi kaç kuruş ise tüm halk bir bölgede toplanıp ve ödeme güçlerini söyleyip, fakirlere zahmet ve güçlük olmasın diye vergiler buna göre alınmalıdır. Askerî yardım da milletin durumuna göre dağıtılmalıdır. Gücü yetmeyenlerin payını gücü yetenlerin vermesi gereklidir. İnsanlık da bunu gerektirir.

Her kasaba ve köy tarafından ödenecek olan vergiler kaza meclislerinden verilen mazbatalara göre belirlenmiştir. Söz konusu mazbatalara yazılacak miktardan fazla halktan para alınırsa alacak kişi hırsızlık etmiş olur. Bu nedenle mazbata veya tarafımızdan tahrirat ve buyruldu olmadıkça halktan bir kuruş bile almaya padişahımızın rızası yoktur. Dolayısıyla mazbatasız ve buyruldusuz halktan kim para toplayacak olursa Niş'e getirilip yargılandıktan sonra prangaya ve küreğe konulacaktır. Yani bir bölgede devletin çeşitli gelirleri belli olduğundan, ondan fazla bir para toplanması tamamen ve kesin olarak yasaktır. Bunun aksine bir iş yapan olursa haklarında cezai işlemler yapılmalı ve halk tarafından derhal hükûmete haber verilmelidir. Halkın şimdiye kadar zorlandıkları konulardan biri de mültezimlerin zulmü olup, çok şükür padişahımız bu seneden itibaren ona da yeni bir düzen getirdi. Bunun ne kadar uygun ve güzel olduğunu yakında görürsünüz.

Kasabalarda bulunan zaptiye kuvvetleri de yeniden düzenleneceğinden, artık zaptiyelerin falan şöyle yaptı ve falan köyde şunu aldı gibi şikâyetler meydana gelmeyecektir. Bu sayede halk, inşaallah o düzenin kısa sürede uygulanmasıyla yine padişahımızın yardımına mazhar olarak memnun ve müteşekkire olacaktır.

Rumeli'nin bazı bölgelerinde bulunan birtakım Müslüman ve Hristiyan halk oldukça zengindir. Fakat Niş Eyaleti'nde bulunan yerlerin arazisi oldukça verimli olduğundan, halkının da genel olarak zengin olması gerekir. Niş Eyaleti halkının yeterince zengin olmaması, Tuna'ya ve denize ulaşan araç yollarının bozukluğu, halkın para

1841 NİŞ İSYANI KARŞISINDA SIRBİSTAN VE OSMANLI DEVLETİ

kazanacak ve para edecek şeyleri yetiştirmemesi, ekip biçmeyi yeterince bilmemesi ve bazı insanların tembelleğe alışıp çalışmaması gibi şeylerden kaynaklanmaktadır. İnşallah bunlar da sırasıyla ve tamamıyla yoluna konulacaktır. Fakat fakirlere zarar veren ve halkı fakirlikte bırakan durumun en büyük sebebi, birbirinden ödünç olarak aldıkları akçeler için fahiş ve gereğinden fazla işlem yaptırılarak bununla birtakım kişilerin ödeyemeyeceği borç altına girmesidir. Padişahımızın kanununa göre bu işlemler için bugünden itibaren şöyle bir karar alınmıştır. Köylülerden ve çiftçilerden kim kamuna uygun olarak 500 kuruş alırsa onların yasal faizleri ayda 1, yılda 12 kuruş olarak hesaplanmalıdır. Kanundan fazla alınma hakkı olmadığından köylü ve çiftçiden kim fazlasını almışsa ayda %1 ve yılda %12'den fazla yasal faiz verilip bu hesap üzerinde ödenirken, yasal faiz sözleşmesi olmayan veya yasal faizi senede yazılmayan akçe için fazladan faiz verilmeyecek ve alınmayacaktır. Bu düzenlemeden sonra birine borç ve ödünç akçe lazım olursa asıl mal kaç kuruş ise senedine yazılmayıp ve yasal faizi varsa ayda %1'den hesaplanacak ve senede ayrıca yasal faiz olarak işletilecektir. Hiç kimse tarlasını ve öküzünü satmayacaktır. Bundan sonra köy halkına borç verecek olanların yasal faizleri hesaplanıp hükümet aracılığıyla alacaklarını senede bağlamak zorundadır. Şu ana kadar bazı kişilerin borç verdikleri paranın örneğin 1-2 senelik faizini de hesaplayarak asıl mal gibi gösterdikleri anlaşılmıştır. Oldukça yolsuz bir hareket olan bu durum pazarlıkta her zaman halkın aldanmasına neden olmuştur. Bu nedenle artık yasal faiz asıl mala karıştırılmayıp ayrıca gösterilecektir.

Hesaplarda yasal faizin ayrıca faizine asla itibar olunmayacaktır. Hâlbuki bu şekilde ayda %1 ve senede %12 yasal faiz yalnız köylü ve çiftçilerin çeşitli yerlerden borç aldıkları paralara mahsustur. Aksi takdirde benim ve vakıf paralarının kanunen yasal faizi ayrı olduğundan onların özel düzen üzere hesaplanması gerekir. İşte tüccar vesair kişiler, senet ve yasal faiz ile halka ödünç verdikleri para için %1'den fazla yasal faiz alamayacaklardır. Halkın ihtiyaçlarını karşılamak için borç para verenlerin malına hiç kimse zarar vermemelidir. Aynı zamanda borcunu vaktinde ödemek ve ödemeye çalışmak da insanlığın en büyük görevi olduğundan şundan bundan para alıp olmayacak yere sarf edip israf edenler halkın malını dolandırmış olacaktır.

İşte şimdilik yapılacak işleri sizlere bu kadarcık açıklıyorum. Âlemde huzur ve zenginlik yolu şu benim dediğim ve diyeceğim yollardır. Bu nedenle her millet için okuyup yazmak ve âlemin ne olduğunu bilip öğrenmek de insanlığa pek lazım olduğundan inşallah herkesin hâli yoluna girdiği zaman bu hususlara dikkat edilir. Devlet

YAŞAR ARSLANYÜREK

*ve millet malına muhabbeti olan huzur ve zenginlik isteyen insanlar benim iyi düşüncelerimi benimsediği takdirde inşallah padişahın yardımıyla kısa bir zamanda faydasını görür. Fakir ve aciz kimsenin kanun önünde kendisinden üstün bir kişiden farkı olmadığı gibi benim gözümden de herkes eşittir. Herhangi birinin her türlü dilek ve şikâyetleri tüm memurlar tarafından dikkate alınmalıdır. Bu konuda kapımız herkese açıktır ve herkes doğruca yanımıza gelip sorununu rahatça ifade edebilir. Ben halkın huzur ve rahatını kendi rahatımdan fazla önemsemekteyim. Kendi çıkarları için çeşitli şüphelere meydan bırakmayarak, ziraat ve ticaretlerine devam edip onlar da vatan ve memleketlerinin rahatına ve zenginliğine çalışmalıdırlar. Dolayısıyla padişahın asıl amacı bunlar olduğu için herkes el birliğiyle huzur ve zenginlik için çalışmalıdır. Allah yardım etsin”.*⁸³

Sonuç

Niş ve civarında demografik yapının değişiminin Bulgarlar üzerinde meydana getirdiği olumsuz etki ve bu durumun bazı ileri gelenlerce kullanılması, Tanzimat’ın ilanından sonra ortaya çıkan vergi meselesi ile bu sorunun kimi çevreler tarafından suistimal edilmesi, bölgede bulunan Osmanlı memurlarının bazılarının yanlış tutumu ve Sırbistan’ın bölgede Osmanlı aleyhine çeşitli faaliyetlerde bulunması gibi gelişmeler sonucunda 1841 yılında Niş’te Osmanlı Devleti aleyhine bir isyanın patlak verdiği görülmüştür.

Tanzimat’tan sonra her ne kadar halkın tümüne vergiler getirildiyse de Müslümanların bu konudaki memnuniyetsizliklerini belirli oranda tepki ile ortaya koydukları, buna karşın bölgedeki zengin Hıristiyanlar ve çorbacıların ise söz konusu memnuniyetsizliklerini, isyan boyutuna taşıdığı anlaşılmaktadır.

1841 Niş İsyanı meydana gelmeden önce Sırbistan tarafından bazı papazların ve görevlilerin bölgeye gönderilmesi, bunlar aracılığıyla bölgedeki halkın ayaklanma konusunda kışkırtılması, onlara isyan sırasında gerekli olabilecek her türlü yardımın yapılması, isyan eden kişilerin zorda kaldıklarında Sırbistan’a kaçmaları ve bu durumun kendilerine Sırbistan tarafından bildirilmesi gibi olaylar, bu isyanda Sırbistan’ın faaliyetlerini açık bir şekilde göstermektedir. Bununla beraber Sırbistan’ın coğrafi olarak

⁸³ BOA, HR..SYS, 1386/2-22.

1841 NİŞ İSYANI KARŞISINDA SIRBİSTAN VE OSMANLI DEVLETİ

bölgeye yakın olması, söz konusu olaylarda Sırbistan'ın daha aktif bir şekilde rol almasını sağladığı görülmektedir.

Sırbistan'ın, Niş'te Osmanlı Devleti aleyhine faaliyetlerinin çoğu kere kendi yöneticileri eliyle yürütüldüğü anlaşılmaktadır. Bu bağlamda Miloş Obrenoviç de bahsedilenler arasındadır. Kendisi 1841 Niş İsyanı'nda aktif olarak söz konusu faaliyetlerde bulunmuştur. Miloş'un, her ne kadar isyan sırasında Osmanlı Devleti aleyhine faaliyetlerden uzak duruyor gibi görünse de aslında söz konusu isyanların içerisinde aktif bir şekilde yer aldığı değerlendirilmektedir. Bununla birlikte Osmanlı Devleti'nin, Miloş'un Rusya ile bağlantısını göz önünde bulundurarak ona karşı herhangi bir yaptırım uyguladığı tespit edilememiştir.

Her ne kadar Niş'te meydana gelen 1841 tarihli isyanda yabancı devletlerin ve özellikle de Osmanlı Devleti'ne bağlı Sırp Knezliği'nin etkisinin olmadığı taraflı yayınlarda belirtilse de söz konusu isyanda Sırbistan'ın isyana doğrudan müdahalesi ve isyancıları teşvik ve tahriki açık bir şekilde görülmektedir. Ayrıca ilgili dönemde Osmanlı merkezî idaresinin, bu isyanın arkasında destekleyici ve tahrik edici unsur olarak Sırbistan'ı gördükleri de anlaşılmaktadır. Keza bölgede görevli olarak bulunan Arif Hikmet Bey, Tevfik Bey ve Sabri Paşa gibi Osmanlı devlet adamlarının bakış açısı ve konu hakkındaki raporları da bu durumu desteklemektedir.

KAYNAKÇA

A. Arşiv Belgeleri

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

Cevdet, Dahiliye: C..DH, 288/14377 (H-25-03-1257); 37/1810 (H-29-03-1257); 120/5986 (H-13-04-1257).

Cevdet, Hariciye: C..HR, 58/2854 (H-09-06-1257).

İrade, Mesail-i Mühimme: İ..MSM, 85/2427 (H-24-07-1257); 84/2420 (H-03-05-1257); 84/2419 (H-18-04-1257).

İrade, Dahiliye: İ..DH, 40/1864 (H-23-04-1257).

İrade, Hariciye: İ..HR, 14/680 (H-20-09-1257).

Hariciye, Siyasi: HR..SYS, 1386/2 (M-15-07-1841).

B. Gazeteler

Ceride-i Havadis, 15 Mayıs 1841 (23 Rebiülevvel 1257), Numara 34; 11 Temmuz 1841 (21 Cemaziyelevvel 1257), Numara 42; 15 Ağustos 1841 (26 Cemaziyelahir 1257), Numara 47.

C. Araştırma ve İnceleme Eserler

ALTINAY, Ahmet Refik, *Türk İdaresinde Bulgaristan (973-1255)*, Devlet Matbaası, İstanbul 1933.

ASLANTAŞ, Selim, *Osmanlı'da Sırp İsyancıları 19. Yüzyılın Şafağında Balkanlar*, Selenge Yayınları, İstanbul 2023.

_____, “Sırp İsyancılığının Uluslararası Boyutu (1804-1813)”, *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, Cilt 6, Sayı 21, Bahar 2009, ss. 109-136.

BİNGÖL, Sedat, “Osmanlı Reorganizasyonu: Tanzimat Devri 1839-1856”, *Osmanlı Tarihi (1789-1876)*, (ed.) Mehmet Topal, Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir 2019, ss. 141-173.

CEZAR Mustafa, *Mufassal Osmanlı Tarihi Resimli-Haritalı*, Cilt 1, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2021.

EREN, A. Cevat, “Niş”, *MEB İslam Ansiklopedisi*, Cilt 9, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1964, ss. 293-298.

GÖLEN, Zafer, “1857-59 Bosna Hersek İsyânı”, *Belleten*, Ağustos 2009, Cilt 73, Sayı 267, ss. 465-522.

KİEL, Machiel, “Niş”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, Cilt 33, İstanbul 2007, ss. 147-149.

1841 NİŞ İSYANI KARŞISINDA SIRBİSTAN VE OSMANLI DEVLETİ

OSMANİ, Mead, *Arşiv Belgelerine Göre Niş Sancağı (1839-1878)*, Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Danışman: Prof. Dr. Salih Pay, Bursa 2018.

ÖZKAN, Ayşe, *Sırbistan'ın Bağımsızlığını Kazanması (1830-1878)*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Danışman: Prof. Dr. Necdet Hayta, Ankara 2009.

_____, *Miloş'tan Milan'a Sırp Bağımsızlığı*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2011.

_____, "Sırp Tahtında Obrenoviçlerin Laneti-I: Evlilikler, Suikastlar ve Mihail Obrenoviç", *Turkish Studies*, Cilt 18, Sayı 2, 2023, ss. 631-648.

PINSON, Mark, "Ottoman Bulgaria in the First Tanzimat Period-The Revolts in Nish (1841) and Vidin (1850)", *Middle Eastern Studies*, Vol. 11, No. 2, May, 1975, ss. 103-146.

SEZEN, Tahir, *Osmanlı Yer Adları*, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara 2017.

UZUN, Ahmet, *Tanzimat ve Sosyal Direnişler Niş İsyanı Üzerine Ayrıntılı Bir İnceleme (1841)*, Eren Yayıncılık, İstanbul 2002.

D. Elektronik Kaynaklar

<https://sozluk.gov.tr/>, (21.08.2023).